

Թիւնից միւս հարստութեան և մինչև ժե. դարը պահում է իւր գոյութիւնը որպէս քաղաք, և ժե. դարի կէսին Անիում գեռ ոսկի դրամ էին կտրում:

Գծուար է ասել՝ թէ ինչն եղաւ պատճառ Անիի վերջնական կործանման, սր ժ.Ձ. դարում արդէն մի գիւղ էր: Վերջնական հարուածը քաղաքին եղաւ, հաւանօրէն, Լանդ-Թամուրի արշաւանքը, բայց, ի հարկէ, աւելի մեծ նշանակութիւն ունէր Անիի բնակիչների գաղթը, որոնք սարսափահար էին եղել անընդհատ արշաւանքներից և Անիում յաճախակի կրկնուող երկրաշարժներից: Աւանդութեամբ, որ հաստատուում է հին պատմիչներով՝ Անիի բնակիչները գաղթեցին հարաւային Ռուսաստան, այս տեղից անցան դէպի արեւմուտք և տեղաւորուեցին Գալիցիայում ու Լեհաստանում:

ԺԲ. դարից սկսած Անին, որպէս աւերակ պատկանում է թուրքական բէկ Խաթուն—օղլիներին, որոնց վերջինը գեռ կենդանի է: 1878 թուի պատերազմից յետոյ Անիի շրջակայքը Կարսի նահանգի հետ անցաւ ռուսաց տիրապետութեան:

(շարունակելի)

Թարգ. Յ. Ա. Ն.

ԲԵԼԳԻԱՅՈՒՄ ԵՒ ՀՈԼԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(շարունակութիւն)

Բ Ե Լ Գ Ի Ա Յ Ո Ւ Մ.

Ախէնից 15 կիլոմետր հեռու պրուսական վերջին կայարանից սկսւում է Բելգիան: Մանում և՛ մի երկեր, որը իւր անցեալով յիշեցնում է հայրենիքս, իսկ ներկայով նախանձս է շարժում:

Բեկդիան, պատմական Նիդերլանդի այդ մասը կարելի է ասել, որ իւր պատմութեան ընթացքում հանդիստ օրեր, դարգացման խաղաղ պայմաններ չատ քիչ է տեսել: Գանուելով հզօր պետութիւնների արանքում և բնութիւնից պաշտպանուած չը լինելով, նա շարունակ ենթարկուել է արշաւանքների, աւերածութիւնների, օտարի հպատակութեան: Դեռ սկսած Յուլիոս Կեսարի ժամանակից այս երկիրը կռիւների, աւերածութիւնների մի թատերաբեմ է հանդիսացել: Դեռ մի կողմ թողած հռոմայեցիների գործածը, պատմական Նիդերլանդիայի այս մասը շարունակ աւերել, թալանել են ֆրանկները, սաքսացիք, ֆրանսիացիք և այլն: Այդ ամենի պակասը լրացրել են նապօլէօնեան աւերիչ պատերազմները: Բեկդիան եղել է Եւրոպական երկրների մէջ ամենագիւտներից մէկը և երկար ճաշակել է հզօր հարեանների պատճառած անթիւ աւերածութիւնները:

Բայց որքան էլ այս երկիրը աւերուած լինի, որքան էլ սրա շէն քաղաքները, գիւղերը հրի ճարակ դարձած լինեն, այդ բոլորը Հայաստանի կրածի հետ համեմատած ոչինչ է: Ճիշտ է այդ երկուսի բախտի մէջ նմանութիւն կայ, բայց այդ արտաքին է: Երկու խօսք պարզ ցոյց են տալիս այդ երկրներին վիճակուած բախտի տարբերութիւնը: Բեկդիան զանուում է Եւրոպայում, իսկ Հայաստանը՝ Ասիայում: Այս շատ բան է ասում. այլ է Եւրոպայում տանջուել և այլ Ասիայում: Բեկդիայում թշնամին ձգտել է քաղաքական իշխանութեան, բայց նա այնպիսի բարրարօս միջոցների չի դիմել, ինչպէս են՝ իսպառ ոչնչացնել շէն գիւղեր, քաղաքները, ժողովրդին սրբել, գերել, պտղատու ծառերը, դաշտերը ոչնչացնել, կանանց, աղջիկների բռնաբարել և այլն: Բացի այս, այսօր Բեկդիան ազատ է, վայելում է Եւրոպայի բարեբն և իւր գործած յառաջադիմութիւններով աշխարհի դարմանքն է շարժում, մինչդեռ իմ հայրենիքը դարերով նրանից յետ է և տանջւում է խեղճութեան մէջ:

Բեկդիայի Պրուսսիային սահմանակից մասը բնութեամբ շատ գեղեցիկ է: Պատահում են սիրուն ձորեր, ըլրակներ, անտառներ, դետակներ: Ինչքան ներս ենք գնում, այնքան աւելի ու աւելի բնութիւնը հետաքրքիր, գրաւիչ է դառնում: Քիչ ժամանակ անցած գնացքը մօտենում է Լիւտտիխ քաղաքին: Հետուից ըլրակների և ծառերի մէջ թաղուած նշմարւում է Լիւտտիխը, որը բաւական մռայլատառ տեսք ունի, չնորհիւ բազմաթիւ գործարանների արձակած ծուխի: Դեռ քաղաք չը մտած երևում է ցուցահանդէսը: Կայարանում իջնելուն պէս շտապում եմ գէպի այնտեղ:

Գեղեցիկ Լիւտտիխը այս տարի իւր մէջ հիւրընկալել է 1905 թուականի համաշխարհային ցուցահանդէսը: Մասս և Ուրթ գե-

տերի ամբիւն՝ մի ընդարձակ տարածութեան վրայ ընկնում է ցուցահանդէսը։ Անցնելով ցուցահանդիսի համար յատուկ կառուցած կամուրջով, այդտեղից պահ մի դիտելով չքնաղ Մասս գետը, որն այստեղ միանում է Սերթի հետ, շտապում եմ դէպի ցուցահանդիսի վայրը։ Արագացնելով աջ ու ձախ ընկած խանութների, սրբաբանների և այլ շինութիւնների մօտից, ուր կարելի է ամեն ազգի, տարազի մարդկանց հանդիպել, դիմում եմ դէպի ցուցահանդիսի գլխաւոր շինութիւնը։

Ցուցահանդէսը հետեւեալ պլանը ունի։ Ի ցոյց հանուած իրերը կամ դասաւորուած են մի ընդհանուր, գլխաւոր շինութեան մէջ, կամ ըստ երկրների՝ առանձին շինութիւնների մէջ և կամ էլ ըստ արդիւնագործութեան տեսակների՝ զանազան բաժանմունքներում։

Ամենից հետաքրքիր մասը կազմում է գլխաւոր, ընդհանուր շինութիւնը, որի մէջ բոլոր ազգերն էլ ի ցոյց են հանել իրենց հանճարի, աշխատանքի պատշգոյցները։ Այստեղ առաջին տեղը բռնում է Բելգիան, իսկ սրան հետևում է Ֆրանսիան։ Այս երկու երկիրները աչքի են ընկնում իրանց ի ցոյց հանած տան կահ կարասիներով, սնային զարդարանքներով և այլ թանկագին գործուածքներով։ Նշանաւոր տեղ է բռնում Բրիւսսէլ քաղաքը իւր կահ կարասիներով և կանաչի զարդարանքներով։ Իսկ Ֆրանսիական իրերը իրանց նուրբ շաճակով, գոյների աննման ընտրութեամբ միանգամայն հրաշալի են։

Թուրքիկ կերպով դիտելով գերմանական, անգլիական, ամերիկական բաժինները, որոնցից վերջին երկուսն այնքան էլ մեծ մասնակցութիւն ցոյց չեն տուել, մտնում եմ իտալական բաժինը։ Այս բաժնում պատուաւոր տեղ է բռնում և ամենին կախարդում է Ֆլորենցիա քաղաքի արդիւնագործութիւնը։ Այս քաղաքը, ինչպէս երևում է, մինչև օրս էլ պահել է իւր փառքը, հաւատարիմ է մնացել իւր մեծ անուան։ Ֆլորենցիան ի ցոյց է հանել մեծ մասամբ գեղարուեստական իրեր, ինչպէս են՝ բիւստեր, մարմարիայ արձաններ, իւզաներկ նկարներ և էլ սերիշ գեղարուեստական իրեր։ Այստեղ, մնացած բաժինների համեմատութեամբ, այցելուներն այնքան շատ են, որ շարժուել չի կարելի։ Իտալական գեղարուեստը դէպի իրան է դրուել անթիւ այցելուներ, որոնք նրանից գերուած՝ ամբողջ ժամեր կանգնում են և հետանալու մասին չեն էլ մտածում։

Իտալական բաժնին կից են ճապոնական և չինական բաժինները։ Արեւելեան այս երկիրները ի ցոյց են հանել գլխաւորապէս արեւելեան իրեր, ինչպէս են՝ յաղճապակեայ անօթներ, փայտեայ առարկաներ, մետաքսեայ գործուածքներ և այլն։ Ճապոնիան չը նայած պատերազմին, մեծ մասնակցութիւն է ցոյց տուել։ Աչքի

են ընկնում նրա արեւելեան արդիւնագործութիւնները, նոյնպէս և ժամանակակից տեխնիկայի ստեղծագործութիւնները: Չինաստանը ամբողջովին արեւելեան իրեր է ի ցոյց հանել, որոնցից շատերը պատրաստել դեռ չի յաջողուել եւրոպական գործարաններին:

Շատ հետաքրքրուելով ռուսական բաժնով, ես շտապում եմ դէպի այնտեղ: Ռուսական բաժնին մեծ տեղ է յատկացրած, բայց քիչ հետու է ընկած: Դռնից մտնելով արդէն նկատարի էր, որ այստեղ շատ անհետաքրքիր է. մինչդեռ խաւական, ճապոնական, չինական և այլ բաժինները լիքն էին այցելուներով, այստեղ շատ քիչ մարդ կար: Այս բացատրւում է Ռուսաստանի թոյլ մասնակցութեամբ: Որքան անկարգ, անխնամ կերպով են իրերը դասաւորուած և որքան թոյլ, չնչին է մի հսկայ երկրի ցոյց տուած մասնակցութիւնը: Իսկ բաժինների վրայ հսկողներ, ֆիրմաների ներկայացուցիչները շատ հազուադիւր են: Այստեղ այցելուների ուշադրութիւնը գրաւում է գլխաւորապէս Պետերբուրգի մի հայ վաճառատան ի ցոյց հանած ոսկերչական թանկագին իրերը, որոնք կովկասեան գործ են: Բաւական հետաքրքրութիւն էին շարժում և երկու կովկասցիներ՝ աղգային տարագով, որոնք փայտեայ իրեր էին վաճառում (ձեռնափայտ, ծխամորճ և այլն):

Թողնելով ռուսական բաժինը, ես սկսեցի փնտռել պարսկականը և տաճկականը: Անցնելով շվեյցարական բաժնով, յանկարծ ականջիս հասան թուրքական մի քանի բառեր: Ես շտապեցի դէպի այդ կողմը, յուսալով որ այնտեղ է գտնուում թուրքական բաժինը: Եւ, իրաւ, քիչ յետոյ ես արդէն պարսկական և տաճկական բաժնումն էի: Թուրքերէն խօսողը մի հայ ֆիրմայի ծառայող էր: Այդ ֆիրմայի ներկայացուցչի հետ ծանօթանալով՝ խօսքի էի բռնուել, մէկ էլ տեսնեմ թուրքը հետաքրքրուած՝ կամայ-կամաց մեզ է մօտենում: Իմանալով, որ հայ եմ, նա կոտորտուած սուսերէնով սկսեց հետս խօսել և հարցնել, թէ որտեղացի եմ: Երբ յայտնեցի, որ Ղարաբաղցի եմ, նա մի խոր հառաչեց և դարձեալ սուսերէն՝ շատ մեծ գգնարութեամբ մի քանի խօսքեր ասաց: Ես յայտնեցի, որ թուրքերէն հասկանում եմ: Նա շափաղանց ուրախացաւ և քաջալերուած՝ սկսեց գովել Ղարաբաղը. նրա բնութիւնը, բնակիչներին: Իմ խօսակից թուրքը նախ մի թունդ հայհօյեց իւր բազուկի, երեանցի հայրենակիցներին և սկսեց յուսադրել, որ նա իւր Ղարաբաղցի հայրենակիցներին լաւ է ճանաչում, նրանք «նամարդ» չեն և հաշտ կըմնան հայերի հետ: Ես՝ չը կամենալով խօսակցիս վրէժտ պատճառել, համաձայնութեան նշան տուի, թէպէտ հաւատացած էի, որ Ղարաբաղում էլ մօտ ապագայում ընդհարումներն անխուսափելի են: Խօսակցիս լեզուն բացուել էր, նա սկսեց պատմել իւր կեանքի մասին, ինչպէս նա շատ

Երկրներում եղել է, շատ աղգերի է ծանօթ, բայց նրան ամենից շատ սիրելին Կովկասն է և ուստի ժողովուրդը: Ռուս ժողովրդի վրայ մանաւանդ նա հիացած է. նա ոչ մի տեղ, ասում է, չի պատահել այնպիսի պարզութեան, բարեհոգութեան, օրպիսին ուստի ժողովուրդն ունի: Խօսակից թուրքս քոլորովին անդրադէտ էր. անձօնի կերպով խօսում էր ֆրանսերէն, բայց շատ տեղեկութիւններ ունէր: Նա սիրով յանձն առաւ ինձ ուղեկցել և տարաւ պարսկական և տաճկական բաժինները ցոյց առաւ: Այդ երկու բաժիններում ի ցոյց էին հանուած մեծ մասամբ զօրգեր և մետաքսեայ գործուածքներ: Բաժինները իրարից շատ մօտ էին, բայց ծառայողները, ըստ երևոյթին, իրար հետ հաշտ չէին և միմեանց դէմ վատ էին տրամադրուած: Իմ թուրքը նոյնպէս չէր սիրում տաճիկ ծառայողներին:

Թողնելով ցուցահանդիսի գլխաւոր բաժինը, ուր դեռ շատ երկրների ցուցադրած իրերը չէի տեսել, ես անցայ մեքենաների, շոգեշարժների, գէնքերի բաժինը: Այստեղ թաղաւորում է ժամանակակից արդիւնագործութիւնը իւր ամենանոր յաղթութիւններով, գիւտերով, կատարելութեան հասցրած ստեղծագործութիւններով: Մեծ տեղ են բռնում բեղգիական, ֆրանսիական, գերմանական և անգլիական արտադրութիւնները: Ձէնքերի բաժնում իւր պատուաւոր տեղն ունի Լիւստիխ քաղաքը: Բաւական հետաքրքիր է և յայտնի դերմանացի արդիւնագործ կրուպին յատկացրած առանձին բաժինը:

Մասնագէտ շլինելով և քիչ բան հասկանալով, ես թողնցի այդ հսկայական շինութիւնը և անցայ երկրորդական բաժիններին: Գլխաւոր բաժիններից քիչ հեռու գտնուում են առանձին տէրութիւնների իրանց համար կառուցած շինութիւններն, ուր ի ցոյց են դրուած այդ տէրութեան զանազան արդիւնագործութիւնները: Առանձին հետաքրքրութիւն են շարժում բալիանեան տէրութիւնների շինութիւնները, իրանց սճով և ի ցոյց հանած իրերով: Շատ հետաքրքիր էին բուլղարական և սերբիական շինութիւններն իրանց ազգային սճով և միջի տարօրինակ իրերով: Հետաքրքիր էր նոյնպէս ֆրանսիական գաղութների շինութիւնը իւր ի ցոյց հանած իրերով:

Նստելով փոքրիկ շոգեկառքը, որը պատում է ցուցահանդիսի շորս կողմը և ամեն շինութեան առաջ կանդ է առնում, ես կարողացայ համարեա թէ ամեն ինչ աչքի անցկացնել և մի ընդհանուր գաղափար կազմել ցուցահանդիսի մասին: Ընդհանրապէս կարելի է ասել, որ Լիւստիխի ցուցահանդէսն ամենայնաջողներից մէկն է. ամենամեծ մասնակցութիւնը ցոյց են տուել Բեղիան և Ֆրանսիան:

Յուդահանդիսից դուրս գալով, գնացի քաղաքը պատելու:

Վալլոնների մայրաքաղաքը-Լիւտտիխը, պէտք է ասել, բաւական զեղեցիկ է: Այդ զեղեցիկութիւնը նրան պարգեւել են զեղեցիկ Մաաս գետը և ծառաշատ բարձրութիւնները: Ազգաւ չէ Լիւտտիխը և զեղեցիկ շինութիւններով: Շատ յայտնի են և տեսնելու արժանի նրա «St. Jacques եկեղեցին (հիմնուած XI դարում), արդարադատութեան (Palais de Justice), բերդը (Citadelle) իւր զեղեցիկ տեսարանով և համալսարանը, որը 200900-ից աւելի դրքեր ունի:

Երեկոյեան դէմ վերջին անգամ դիտելով այս գործարանաշատ քաղաքը, ճանապարհ ընկայ դէպի Բրիւսսէլ՝ Բելգիայի սիրտը: Լիւտտիխից դէպի Բրիւսսէլ ընութիւնը կորցնում է իւր այն գրաւչութիւնը, որ ունէր Ախէնից մինչև Լիւտտիխ: Գեղեցիկ տեսարանները, բարձրութիւնները այլ ես դէպի Բրիւսսէլ չեն չարունակում, այլ թեքւում են դէպի Նամիւր քաղաքը, որը հնումն անուանի բերդ էր: Լանդէն քաղաքից քիչ հեռու, ճանապարհի վրայ ընկնում են հացահատիկների հսկայական դաշտեր, որոնք յայտնի են Բրաբանդ նահանգում: Դրանցից քիչ հեռու էլ գտնւում է պատերազմական Նէէր Վենդի կոչուած դաշտը: Անցնելով պատմական և համալսարանական Լուվէն փոքրիկ քաղաքով, քիչ ժամանակից յետոյ հասայ Բրիւսսէլ:

Բրիւսսէլը գտնւում է համարեա թէ Բելգիայի կենտրոնում: Շնորհիւ իւր այդ դիրքի՝ ամեն ժամանակ նրա շուրջն է պատել Բելգիայի պատմութիւնը: Բրիւսսէլը միշտ բելգիական ժողովրդի քաղաքական և թէ մտաւոր կեանքի կենտրոնավայրն է հանդիսացել և իւր այդ դիրքը մինչև օրս էլ պահել է: Բելգիայի մայրաքաղաքում միայն կարելի է Բելգիայի մասին որոշ լրիւ դադափար կազմել: Այստեղ ամեն քայլափոխում մեր առաջն է ներկայանում ազատ, անկախ Բելգիան իւր կարճ ժամանակում ձեռք բերած յառաջադիմութիւններով: Այստեղ մարդ հանդիպում է այնպիսի սքանչելի գործերի, որ մի տեսակ ամոսոսում է, թէ ինչու այս ժողովուրդը մի քանի դար առաջ չէ անկախութիւն ձեռք բերել, որ աւելի մեծ շափերով ծաղկեցնէր, դրախտ դարձնէր օտարներից աւերակ, անպաղտեր դարձած իւր հայրենիքը:

Ընդամէնը 75 տարի է, ինչ բելգիական ժողովուրդը սեփական ոյժերով, արեան գնով գնել է իւր անկախութիւնը, բայց չը նայած այդ կարճ ժամանակամիջոցին, նա հսկայական քայլեր է գործել: Ընդամէնը 29500 քառակուսի կիլոմետր տարածութիւն բռնող այս երկիրը ներկայումս ժողովրդի խտութեամբ Եւրոպայում առաջինն է (իւրաքանչիւր քառակուսի կիլոմետրի վրայ միջին թուով ապրում են մօտ 23 հոգի):

Բեկդիան՝ շնորհիւ իւր աշխարհագրական դիրքի, քարածուխի առատ հանքերի, օրէցօր արագ աճող ազգաբնակչութեան, բաւական յայտնի է իւր արդիւնագործութեամբ և առևտուրով: Շատ դարգացած է մանաւանդ մետաղների և մեքենաների արդիւնագործութիւնը, և դրանով նոյն իսկ մրցում է Անգլիայի և Գերմանիայի հետ: Թէ որքան Բեկդիան յառաջադիմել է, այդ ցոյց է տալիս այն իրողութիւնը, որ այդ նրկիրը ներկայումս նրկաթուղիների գծերի խտութեամբ աշխարհումս առաջինն է: Աննշան չեն և նրա ջրանցքներն ու ճանապարհները:

Եւ այս ամենը ստեղծում և առաջ են տանում նրկու ժողովուրդ, բարձր գնահատելով ընդհանուր հայրենիքի շահը, փառքը: Բեկդիան՝ զանուկով ֆրանսիայի և Գերմանիայի արանքում, չի կարողացել ժողովրդի ամբողջութիւն, միութիւն պահպանել և նրա մէջ ժամանակի ընթացքում բնակութիւն են հաստատել մի քանի ազգեր: Բեկդիայում ներկայումս ապրում են գլխաւորապէս նրկու ժողովուրդ՝ ֆլամաններ և վալլոններ: Վալլոնները լեզուով, ընդհանուր կեանքով շատ մօտ են ֆրանսիացիներին և կազմում են ազգաբնակչութեան ինտելլիգենտ, դարգացած մասը: Ֆլամանները գերմանական ծագում ունեն և դարգացմամբ վալլոններից 'ցածր են: Այս նրկու ժողովուրդն էլ աւելի թեքուած են դէպի ֆրանսիական լեզուն, սովորութիւնները և այլն: Կարելի է ասել, որ Բեկդիան իւր վրայ ամբողջովին կրում է ֆրանսիական ազդեցութիւն, նա ֆրանսիական մի նրկիր է:

Ֆրանսիայի այս ազդեցութիւնը խիստ նկատելի է մանաւանդ Բրիւսսէլում: Եւ ի դուր չեն այս քաղաքը «փոքրիկ Փարիզ» անուանել (le petit Paris): Այս անունը նրան տուել են ոչ թէ միայն այն պատճառով, որ այստեղ իշխում է ֆրանսիական, աւելի ճիշտ՝ փարիզեան կեանքը, այլ Բրիւսսէլն այդ անունը վաստակել է և շնորհիւ իւր գեղեցիկ շինութիւնների, թանգարանների, աննման զբօսատեղիների և այլն: Բրիւսսէլը շատ հեշտութեամբ կարող է մրցել Լուրապական շատ ու շատ մայրաքաղաքների հետ: Բեկդիան մայրաքաղաքի գեղեցիկութեան մի կողմից նպաստել են առողջ կլիման ու շրջակայքը, իսկ միւս կողմից ժրջան բեկդիացին ոչինչ չի խնայել նրան դարդարելու համար: Չը նայած որ այս քաղաքը բազմիցս ռմբակոծուել է, հազարաւոր տներ, շատ շքեղ հասարակական շինութիւններ հողին են հաւասարուել, բայց և փլատակների տակից նորից գլուխ է բարձրացրել, աւերակների փոխարէն աւելի լաւերը կանգնեցրել:

Բրիւսսէլը բաղկացած է նրկու մասից, վերին կամ հիւսիսային և ստորին կամ հարաւային: Առաջին մասում ապրում են բուրժուաները: Այստեղ է, ի հարկէ, Բրիւսսէլի ամբողջ փայլը,

հմայքը: Ստորին մասում ապրում են միջին և ցածր դասին պատկանողներ: Այս հանդամանք, որ այս քաղաքում աչքի է ընկնում, այդ այն է, որ այստեղ հարուստ և աղքատ իրարից հեռու են ապրում, այն ինչ Գերմանիայում նոյն տան, չինութեան մէջ են քնակւում: Բացի այս, այստեղ չը կան այնպիսի հսկայական շինութիւններ, որոնց մէջ ապրելիս լինեն 10-25 ընտանիք, ինչպէս գերմանիայում է. ինչպէս երևում է, այստեղ հողը հաւասար չափով է բաժանուած, բոլոր տները շատ քիչ բացառութեամբ իրար հաւասար են ու շատ դէպքերում իրար նման: Բրիւսէլում կեանքը եռում է հիւսիսային մասում, ու անցի է նրա «Boulevard» կոչուած փողոցներով (Boulevard de Régent, rue Royale, rue de la Régence, place Royale, place de Palais, rue Eontagne de la Cour և այլն) շատ լուսնկաւոր կը լինի, թէ որքան գեղեցիկ են դրանք և որքան ճոխ, հարուստ են այդտեղ գտնուած խանութները, որքան նուրբ, հիանալի են միջի ապրանքները, մանաւանդ կահ կարասիք, զարդարանքի իրերը և այլն:

Բրիւսէլի կենտրոնը կազմում է պատմական մեծ հրապարակը (grande place): Այստեղ է գտնւում Բրիւսէլի մեծ ժառանգութիւնը, նրա գեղեցիկ և ինքնօրինակ քաղաքային խորհրդարանը, որի հիմքը դրուել է XIV դարում: Առջևի մասը գոթական ոճով է կառուցուած և միանդամայն հիանալի է: Խորհրդարանը ունի 90 մետր մի աշտարակ, որտեղից դիտողի առջև բացւում է ամբողջ Բրիւսէլն իւր չրջակայքով: Շինութեան ներսը շատ յայտնի է թէ նկարներով և թէ պատմական թանկագին իրերով: Խորհրդարանի հանդէպ կանգնած է «Արքայական տուն» կոչուած շինութիւնը, որն այժմ հասարակական թանգարան է: Այս առաջ աւելի գեղեցիկ է եղել, քան այժմ է: 1763-ին ֆրանսիացիներից որմքակոծուելուց յետոյ այլ ևս նոյն գեղեցկութեամբ չի վերաշինուել:

Բրիւսէլի եկեղեցիներից ամենաանուանին է «St. Gudule» կոչուածը, որի հիմքը դրուել է XII դարում: Յայտնի է իւր պատկերազարդ ապակեայ պատուհաններով, գեղեցիկ փայտեայ քարոզի ամբիօնով: Այս եկեղեցին յայտնի է և նրանով, որ ֆրանսիական մեծ յեղափոխութեան ժամանակ ծառայում էր որպէս բանակահանութեան տաճար:

Գեղեցիկ և հետաքրքիր են Բրիւսէլի բօրսան, աղգային բանիլը, փոստատունը, արքայական պալատը, յայտնի ապակեածածկ միջանցքը և այլն:

(շարունակելի)

Հ. Մուսայելեան

